

УДК: 324 (477)

Євгенія Юрійчук,*доцент кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича*

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ЕЛЕКТОРАЛЬНА ЛЕГІТИМАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ (2009-2010 РР.)

У статті розглядаються питання зовнішньополітичної електоральної легітиматії влади під час президентських виборів 2010 року в Україні, дається визначення зовнішньополітичної електоральної легітиматії влади, розглядаються її індикатори: ступінь публічної довіри міжнародної спільноти до законодавчої бази виборів та діяльності інститутів громадянського суспільства (партій, громадських організацій, ЗМІ), пов'язаних з виборами; ступінь довіри до виборчого процесу (вимірюється шляхом здійснення спостереження від іноземних держав та міжнародних організацій із використанням критеріїв спостереження ОБСЄ); ступінь підтримки виборів, референдумів шляхом публічного схвалення представниками іноземних держав і міжнародних організацій, науково-дослідницьких установ організаційної діяльності суб'єктів виборчого процесу.

Ключові слова: *легітиматія, зовнішньополітична легітиматія, влада, вибори, спостереження.*

The authoress points out questions on electoral legitimation during president election 2010 in Ukraine, suggests her own definition of foreign-policy power electoral legitimation. The author assigns these indicators of foreign-policy electoral power legitimation: degree of international community public trust to the legislative base of elections and civil society institutions (parties, NGOs, mass media) connected with elections (estimated by monitoring of qualitative changes of normative basis of the Parliamentary Assembly of the European Council, European Commission for democracy through law (The Venice Commission) and Bureau of democratic institutions and human rights of OBSCE in Europe in accordance with the main international-legal and political documents); trust degree in electoral process (observation of foreign states and international organizations using OBSCE observation criteria; support degree of elections by means of public approval of the organizational activities of electoral process subjects, giving material and technical aid by the representatives of foreign states and international organizations.

Key words: *legitimacy, legitimation, foreign-policy power electoral legitimation, electoral legitimation, election, observation.*

Останнім часом все більше спостерігається участь різноманітних суб'єктів міжнародних відносин у суто внутрішніх політичних про-

цесах суверенних держав – виборах. Відійшли у минуле часи, коли міжнародне спостереження за виборами вважалося порушенням суверенітету держави. Протягом останніх двадцяти років на пострадянському просторі рідко які електоральні процеси загальнонаціонального рівня відбуваються без щільної уваги різноманітних міжнародних урядових і неурядових організацій, іноземних держав, політичних лідерів. Електоральна легітимація в Україні, особливо після подій президентських виборів 2004 р. (Помаранчевої революції), постійно перебуває у фокусі їх посиленої уваги. Проте до сих пір питання зовнішньополітичної легітимації влади в Україні під час виборів залишаються малодослідженими як в теоретичному, так і на практичному рівнях. Саме мета цієї роботи – простежити прояв основних критеріїв зовнішньополітичної електоральної легітимації влади в Україні під час президентських виборів 2010 р.

Звертаючись до теоретичного підґрунтя проблеми, зауважимо, що **зовнішньополітична легітимація влади** розуміється нами як процес досягнення **легально-електоральної легітимності** внаслідок реалізації електоратом принципів безпосередньої демократії в процесі виборів і референдумів, у результаті яких політична довіра суб’єктів міжнародних відносин до новообраної влади, що гарантує оптимально бажаний стан правопорядку в країні, трансформується в міжнародну підтримку.

Узагальнивши теоретичні напрацювання М. Вебера, Г. Кельзена, Н. Лумана, Е. Моравчіка, Ю. Хабермаса, автор схиляється до плюралістичного концептуального трактування теми і розглядатиме легально-електоральну легітимність як складову частину процедурної легітимності в ракурсі трьох найважливіших елементів процедурної легітимності: підзвітності, участі зацікавлених сторін і транспарентності. За умови їх дотримання можна говорити про легітимність обраного лідера чи органу, а звідси і наділеність його реальними повноваженнями владування та міжнародного визнання. Використовуємо концепцію легітимаційної ситуації П. Берната, модель створення міжнародно-правових норм спостереження за виборами С. Хайд, а також послуговуємося науковими доробками у цьому напрямку Б. Бабіна, І. Борисова, Г. Гудвін-Гілла, Л. Даймонда, Т. Карозерса, П. Мерлоу та ін.

Одним із основних індикаторів зовнішньополітичної електоральної легітимації влади є *ступінь публічної довіри міжнародної спільноти до законодавчої бази виборів¹ та діяльності інститутів громадян-*

¹ Нормативно-правову базу, що регулює проведення виборів Президента України, складають: Конституція України (прийнята 1996 р. зі змінами

ського суспільства (партій, громадських організацій, ЗМІ), пов'язаних з виборами (вимірюється шляхом моніторингу якісних змін нормативної бази Парламентською Асамблеєю Ради Європи, Європейською Комісією за демократію через право (Венеціанською комісією¹) та Бюро демократичних інститутів і прав людини Організації з безпеки й співробітництва в Європі (ОБСЄ/БДПЛ) у відповідності з основними міжнародно-правовими² та політичними документами³).

Зовнішньополітична легітимація президентських виборів актизувалася ще в передвиборний період після схвальних відгуків про організацію проведення парламентських виборів 2006, 2007 рр. із прийняттям Плану дій Ради Європи для України на 2008-2011 рр.⁴ Передбачалось технічне сприяння, допомога Венеціанській Комісії в сфері законодавчої роботи, громадські обговорення питань щодо міжнародних стандартів демократичних виборів, допомога Центральній виборчій комісії й Вищому адміністративному суду щодо навчання посадових осіб виборчої системи й суддів зокрема. Всі ці заходи, а особливо надання консультативних послуг та технічної допомоги,

2004 р.), Закони України «Про вибори Президента України» (2004 р. зі змінами 2009 р.), «Про Центральну виборчу комісію», «Про Державний реєстр виборців», «Про політичні партії в Україні», деякі положення Кодексу адміністративного судочинства, Кримінального кодексу.

¹ Рекомендації Ради Європи про заходи з висвітлення виборчих кампаній у засобах масової інформації 2007 р., Керівні принципи для конституційних референдумів на національному рівні 2001 р., Кодекс належної практики у виборчих справах 2002 р., Керівництво з оцінки виборчого процесу 2003 р., Кодекс належної практики у виборчих справах 2005 р., Доповідь щодо участі політичних партій у виборах, ухвалена Радою з демократичних виборів та Венеціанською комісією. CDL-AD(2006)025.

² Статут ООН 1945 р., Загальна декларація прав людини 1948 р., Конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р. (Протокол № 1 1952 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Статут Ради Європи 1949 р., Конвенція про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод у державах-учасниках Співдружності Незалежних Держав 2002 р., Конвенція про права інвалідів ГА ООН, підписана Україною 24 вересня 2008 р., Конвенція ООН про права дитини 1989 р.

³ Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру безпеки і співробітництва в Європі 1990 р., Заключний акт НБСЄ 1975 р., Паризька хартія для нової Європи 1990 р., Декларація про вільні та справедливі (чесні) вибори 1994 р., Декларація Стамбульської зустрічі на вищому рівні 1999 р., хартія європейської безпеки ОБСЄ 1999 р.

⁴ DSP(2008)15. 25 червня 2008 р. План дій Ради Європи для України 2008-2011. – Режим доступу: [www.kmu.gov.ua/.../Action%20Plan%202008-2011%20\(Ukrainian\).doc](http://www.kmu.gov.ua/.../Action%20Plan%202008-2011%20(Ukrainian).doc).

фінансування навчання членів виборчих органів, комплектація обладнання виборчих органів, допомога в створенні та функціонуванні електронного реєстру виборців сприяли демократизації виборчого процесу. Так, зокрема в рамках проекту “Сприяння подальшому зміцненню виборчих процесів в Україні”, що реалізувався Координатором проектів ОБСЄ в Україні навесні 2009 р. були організовані по Україні тренінги “Навчання персоналу органів ведення Державного реєстру виборців”, опубліковані необхідні інструктивні матеріали. Вони дозволили працівникам органів ведення реєстру ознайомитися не тільки із теретичними аспектами організаційно-правової бази, процедурою використання АІТС ДРВ, але й набути певних практичних навичок. Хоча цього виявилось недостатньо й основні зауваження спостерігачів під час голосування стосувались саме якості списків виборців¹.

У березні 2008 року Верховна Рада створила Робочу групу з розробки проекту Кодексу й представники влади звернулися до Венеціанської Комісії із запитом про надання допомоги цій Робочій групі. Проте експертам комісії довелося відтермінувати роботу над кодексом і розглядати проекти запропонованих Президентом змін до Конституції України та проекту закону “Про вибори Верховної Ради України”.

24 липня 2009 р. був прийнятий Верховною Радою Закон № 4741 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виборів Президента України”. 18 серпня 2009 р. В. Ющенко наклав на нього вето, але 21 серпня 2009 р. Верховна Рада все ж його прийняла, а 9 вересня 2009 р. нова редакція закону про вибори набула чинності. Внесення змін до нормативної бази за декілька місяців до виборів свідчить про ігнорування загальноприйнятих правил і рекомендацій міжнародних структур. Можемо стверджувати, що українські парламентарі продовжили практику внесення змін до виборчого законодавства як юридичного підґрунтя для виборчих технологій майбутніх виборів.

У відповідь на запит Міністерства закордонних справ України влітку-восени 2009 р. Венеціанською комісією було проаналізовано внесені зміни до Закону і на основі спільних коментарів А. Нуссбергер (Заступника члена Венеціанської комісії) і Дж. Пілґріма (експерта ОБСЄ/БДПЛ з питань виборів) було прийнято спільні висновки².

¹ Детальніше див.: Юрійчук Є. Роль Державного реєстру виборців в Україні в процесі електоральної легітимації політичної влади / Євгенія Юрійчук // Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць. – Вип. 514-515. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2010. – С. 205-211.

² CDL-AD(2009)040 Joint Opinion on the Law on Amending some legislative acts on the election of the President of Ukraine adopted by the Verkhovna Rada of

Цей документ є досить об'ємним, містить 88 пунктів, в яких детально проаналізовані як позитивні, так і негативні аспекти внесених змін до виборчого законодавства та Кримінального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України.

Перш за все у ньому вказується на факт ігнорування рекомендацій, які стосувалися вимог до кандидатів і незалежних національних спостерігачів¹ і “регрес у деяких аспектах виборчого законодавства”. А саме: у законі наявна низка положень, що обмежують право на оскарження результатів виборів, вирішення виборчих спорів та ефективну компенсацію за порушення, залишають спори без судового розгляду; положення, які регулюють склад та діяльність виборчих комісій та можуть призвести до нестабільності в організації та проведенні виборів; завищені вимоги щодо грошової застави кандидата; зміни до процедур голосування виборчих комісій, які можуть призвести до зловживань; можливість внесення змін до списку виборців за одну годину до завершення голосування; обмеження права бути кандидатом²; положення, які накладають обмеження на ЗМІ; механізм призначення членів виборчої комісії, вимога кваліфікації проживання в окрузі для членства у виборчій комісії; нечіткі та потенційно неефективні положення стосовно фінансування кампанії та відшкодування витрачених коштів; невключення до закону регулювання ролі незалежних національних спостерігачів, які не представляють інтереси партій³; положення щодо визнання недійсності результатів та перерахунку голосів, які мають бути уточнені та доповнені.

Водночас експерти вказали на позитивні зміни в законі, спрямо-

Ukraine on 24 July 2009 by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR adopted by the Council for Democratic Elections at its 30th meeting (Venice, 8 October 2009) and by the Venice Commission at its 80th Plenary Session (Venice, 9-10 October 2009). – Available at: http://www.osce.org/documents/odihr/2009/10/40858_en.pdf.

¹ CDL-AD(2009)028 Joint Opinion on the Draft Law No. 3366 about Elections to the Parliament of Ukraine by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR adopted by the Council for Democratic Elections at its 29th meeting (Venice, 11 June 2009) and by the Venice Commission at its 79th Plenary Session (Venice, 12-13 June 2009).

² Детальніше див: Юрійчук Є., Павлюк О. Зовнішньополітичні легітимізаційні аспекти модернізації виборчих систем пострадянських країн щодо політичних партій / Юрійчук Є., Павлюк О. // Політологічні та соціо-логічні студії. Збірник наукових праць. Т. IX. – Чернівці : Видавничий дім „Букрек”, 2010. – С. 292-305.

³ Це положення суперечить параграфу 8 Документу Копенгагенської наради Конференції з людського виміру Конференції з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ).

вані на підвищення рівня прозорості, відповідальності та подолання фальсифікацій на виборах. Серед них: надання всіма виборчими комісіями протоколів своїх засідань офіційним спостерігачам та представникам кандидатів і, фактично, право на довготермінове спостереження; публічне поширення результатів виборів на рівні дільничних і територіальних виборчих комісій; скасування відкріпних талонів, вилучення положення щодо збору підписів на підтримку кандидата. На думку Венеціанської комісії ці "механізми є позитивними заходами, які потенційно здатні запобігти фальсифікаціям і підвищити довіру громадськості до результатів виборів". Проте все ж вказувалось на неприпустимість припинення прав спостерігачів після встановлення результатів ЦВК, тобто на весь період виборчих спорів.

Значної критики зазнало фактичне узаконення імовірних фальсифікацій результатів голосування (9,99%), якщо кількість бюлетенів знайдена в урнах для голосування на десять відсотків перевищує кількість виборців, оскільки у такому випадку можна визнати недійсними результати виборів на виборчій дільниці.

Не сприяла транспарентності виборів і поправка, яка спрощує оформлення рішення ЦВК про результати голосування, бо відсутність докладної інформації по всіх категоріях бюлетенів у зведеній таблиці результатів із розбивкою на рівні виборчих дільниць не дозволяє простежити їх достовірність від найнижчого рівня і не сприяє зростанню суспільної довіри та легітимачії виборів.

Стурбованість експертів викликали і поправки до ст. 176.6 Кодексу адміністративного судочинства, які моделюють ситуацію, коли зведені дані ЦВК можуть бути оскаржені тільки тоді, якщо мають місце математичні помилки під час додавання результатів ТВК, а не тоді, коли існують сумніви щодо легітимності результатів. Тобто виявляється відсутність механізму забезпечення ефективного судового розгляду для оскарження результатів виборів Президента.

Можна сперечатись щодо доцільності миттєвого впровадження всіх рекомендацій Венеціанської комісії та щодо змістовного розуміння національних особливостей діяльності суб'єктів виборчого процесу, як от: скорочення термінів виборчої кампанії, і навпаки, двотижневого обмеження публікації рейтингів кандидатів до дня голосування і т. ін. Але сторонній критичний авторитетний погляд міжнародних структур все ж заставляє вітчизняний політикум поступово удосконалювати виборче законодавство та дотримуватись загальноприйнятих міжнародних правових та політичних норм.

Вимога дотримання демократичної процедури формування пред-

ставницьких органів та обов'язку державної влади додержуватись законів та діяти відповідно до них міститься в ст. 6 Конституції України¹. 14 вересня 2009 р. В.Ющенко як гарант Конституції оскаржив у Конституційному Суді України окремі норми виборчого законодавства. В результаті рішенням № 26-рп/2009 від 19 жовтня КСУ² визнав неконституційними положення, які визначають перебування на консульському обліку обов'язковою умовою реалізацію права обирати на виборах Президента у закордонному виборчому окрузі, вимоги до кандидата у члени окружної дільничної комісії проживати у межах відповідного територіального округу або міста, на території якого розташований цей округ, заборону звертатись до ЦВК зі скаргами, що стосуються підготовки і проведення виборів Президента у день голосування і наступні дні виборчого процесу, можливість залишити без судового розгляду справи через два дні після закінчення голосування, неможливість судового оскарження протоколів територіальних (окружних) і дільничних виборчих комісій щодо встановлення підсумків голосування у межах територіального виборчого округу. Проте залишилось ще багато невирішених прогалин, серед яких найважливішими були можливість вносити зміни до списків виборців у день голосування та допуск незалежних національних спостерігачів на вибори. Зауважимо, що ефективність діяльності різних видів спостерігачів в аспекті демократизації політичного життя та легітимності влади є різною. Найменшою довірою населення користуються спостерігачі від партій, від кандидатів у депутати. Причин цьому є декілька: по-перше, вони завжди можуть домовитися про залишення поза увагою вигідних для них порушень виборчого законодавства, що трапляється повсюди та повсякчас. По-друге, вони фактично спостерігають за законністю своєї же діяльності, бо виборчі комісії складаються із представників партій. Цим самим порушується один із принципів конституціоналізму: не можна бути суддею у власній справі. По-третє, вони кількісно переважають міжнародних спостерігачів³.

У листопаді-грудні 2009 р. Верховна Рада України розглядала, проте із-за опозиції з боку Партії регіонів і Блоку Юлії Тимошенко,

¹ Конституція України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/konst/CONST1.HTM>.

² Рішення Конституційного Суду України. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v026p710-09.

³ Юрійчук С. П. Спостереження під час виборів в Україні та громадянське суспільство // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2007. – № 1 (38). – С. 101.

не прийняла проект Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виборів Президента України”, внесений до парламенту В.Ющенком. У ньому мали б скасовувались положення, які набули чинності у липні 2009 р. і не були оскаржені.

Та все ж тісна взаємодія із Європейською Комісією за демократію через право сприяє гармонізації виборчого законодавства України відповідно до світових та європейських стандартів, а її позитивні висновки та рекомендації щодо удосконалення виборчого законодавства сприяють виникненню довіри до електорального процесу в Україні.

Не менш важливим індикатором зовнішньополітичної електоральної легітимації влади є *ступінь довіри до виборчого процесу* (вимірюється шляхом здійснення спостереження від іноземних держав та міжнародних організацій із використанням критеріїв спостереження ОБСЄ)¹. Інститут міжнародного спостереження на виборах традиційно розглядається як “прояв довіри” між державами і як свідчення прагнення міжнародних організацій сприяти демократизації виборчого процесу в країнах, де відбуваються політико-правові реформи. Україна вже шістнадцять років перебуває під моніторингом Ради Європи, останні виборчі кампанії в Україні проходили під пильним наглядом іноземних спостерігачів. Світ визнав їх демократичними, а результати – об’єктивними. Спостереження на вибори Президента України 2010 р. здійснювали 330 офіційних спостерігачів від 19 іноземних держав, 3 449 від 16 міжнародних організацій². Одразу зазначимо, що перший тур виборів Президента України (17 січня 2010 р.) відбувся у повній відповідності з міжнародними стандартами, що визнала ЦВК України, визнали практично всі учасники президентських перегонів, а також міжнародні спостерігачі. Як зауважує М.Тарасенко: “Цей факт майже унікальний для постпострадянського простору, коли всі без винятку міжнародні спостерігачі – від Місії СНД до спільної Місії ОБСЄ, Європарламенту, Парламентської асамблеї Ради Європи та Парламентської асамблеї НАТО – визнали ці вибори в цілому такими,

¹ Рекомендації ОБСЄ по спостереженню за виборами 1997 р., Керівництво зі спостереження за виборами 2005 р. (ОБСЄ), Декларація принципів міжнародного спостереження за виборами 2006 р. прийнята на засіданні Виконавчої Ради Асоціації організаторів виборів країн Центральної та Східної Європи, Керівні принципи БДПЛ з надання допомоги для участі національних меншин у виборчому процесі 2001 р., Керівництво зі спостереження за місцевими виборами 2003 р. (ОБСЄ).

² Офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій. Вибори Президента України 17 січня 2010 року. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP0011>.

що відповідають міжнародним стандартам”¹.

Такий висновок зроблений в основному під впливом вражень від дня голосування, бо зафіксовані порушення стосувались в основному некваліфікованості членів комісій, неточностей у списках, нервування із-за спостерігачів, поганих умов на дільницях. Але позитивна оцінка стала можливою багато в чому завдяки ефективності довготривалого спостереження, своєчасному виявленню недоліків та заохочення позитивних зрушень у поведінці суб’єктів виборчого процесу². Проте спостерігачі від ПАРЕ вказали на досить серйозні недоліки у виборчій кампанії: неточність списків виборців (станом на 27 грудня 2009 р. на 1 000 (3%) дільниць), порушення принципу пропорційності у складі окружних виборчих комісій та надмірна представленість у них В. Януковича, Ю. Тимошенко, А. Яценюка, В. Ющенка, нестабільний склад ДВК із-за недостатнього фінансування. Особливе занепокоєння викликала велика кількість “технічних” кандидатів, які заповнили ефірний час телебачення й агітували за основних кандидатів та їх надмірна представленість у виборчих комісіях. Спостерігачі вказали, що “ця форма політичних спекуляцій, навіть якщо вона не суперечить закону ... серйозно підірвала довіру виборців до демократичності виборчого процесу”³. Вказувалось на використання адміністративного ресурсу, особливо Ю. Тимошенко і В. Ющенком, навіть на пряме втручання у виборчий процес уряду (перевірка МВС заяв щодо голосування вдома), негативну агітацію окремих кандидатів, відсутність транспарентності в засобах масової інформації. Вразив іноземних спостерігачів і тісний зв’язок між політикою і фінансами, бо вибори перетворились на “конкуренцію між різними кланами та їх фінансовими інтересами” і такий “політичний цинізм представляє реальну небезпеку для демократії”. Загалом позитивно оцінюючи роботу Центральної виборчої комісії, представники Парламентської Асамблеї все ж вказали на закритий режим деяких її засідань, що

¹ Тарасенко Н. Зарубежный взгляд на украинские выборы / Н. Тарасенко // Україна: події, факти, коментарі. Інформаційно-аналітичний журнал. – 2010. – № 2. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/siaz.htm.

² OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Election Observation Mission Ukraine. Presidential Election 2010. INTERIM REPORT No. 1. 24 November – 8 December 2009 – 15 December 2009. – Available at: http://www.osce.org/documents/odihr/2009/12/42126_en.pdf.

³ Doc. 12132. 25 January 2010. Observation of the Presidential Election in Ukraine (17 January 2010). Report Ad hoc Committee of the Bureau of the Assembly. – Available at: <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc10/EDOC12132.htm>.

суперечить законодавству і неможливість зустрітися особисто із її керівниками протягом виборчої кампанії. Насамкінець Матіас Йорш, керівник делегації Парламентської асамблеї Ради Європи, підсумував: “Україна довела, що вона може провести чесні вибори, навіть за неповного і неясного закону про вибори, що підтверджує бажання українського народу вільно обирати своїх лідерів ... Проте, основне завдання надалі для політиків України в тому, щоб грати за правилами, а не з правилами”. Але до цих побажань уже не прислухались. За чотири дні до виборів прийняті нові поправки до закону, які “не мали впливу на виборчий процес 7 лютого”¹, однак разом із агітаційною кампанією вищих посадових осіб і губернаторів звели нанівець довіру електорату до виборчих процедур. Такий висновок підтверджується в спільній Заяві від 8 лютого 2010 р. спостерігачів ОБСЄ/БДПШ, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Європейського Парламенту, ПАРЄ та Парламентської Асамблеї НАТО, в якій говориться, що другий тур виборів Президента України підтвердив оцінку першого туру, але причиною більшості проблем, що мали місце під час цих виборів, стали брак довіри та недоліки законодавчої бази, що становлять пряму загрозу для нового керівництва”, але висловили сумніви щодо їх усунення, бо “для здійснення вільних та справедливих виборів як постійно діючого демократичного процесу бракує політичної волі у найвищих ешелонах влади”². Необхідність прийняття Виборчого кодексу актуальна і в поствиборчий період³.

Думки щодо наявності фальсифікацій висловлювалися низкою спостерігачів як від Канадсько-Української Фундації (КУФ) та Конгресу українців Канади (КУК), так і від організацій та представників держав пострадянського простору. Перші переконані у таких діях з боку В. Януковича, другі – Ю. Тимошенко. Так, Аскольд Лозинський підрахував, що поширити наведені вище висновки Заяви можна на “максимум заледве

¹ Doc. 12178. 4 March 2010. Observation of the Presidential Election in Ukraine, second round (7 February 2010). Report Ad hoc Committee of the Bureau of the Assembly. – Available at: http://assembly.coe.int/ASP/Doc/DocListingDetails_E.asp?DocID=12993.

² Report on the Timeline and Inventory of Political Criteria for Assessing an Election. Adopted by the Council for Democratic Elections at its 34th meeting (Venice, 14 October 2010) and by the Venice Commission at its 84th Plenary Session (Venice, 15-16 October 2010) by Mr Andreas GROSS (Expert, Switzerland). – Available at: <http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD%282010%29037-e.asp>.

³ Resolution 1755 (2010). The functioning of democratic institutions in Ukraine. – Available at: <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta10/ERES1755.htm#1>.

6% виборчих дільниць. А решта?”¹. Але спостереження за виборами має на меті не здійснювати суцільний контроль, а допомагати всім державам у підвищенні ефективності їхніх виборчих процесів для блага їхніх громадян і тим самим легітимувати новообрані органи влади.

Третім індикатором зовнішньополітичної електоральної легітимації влади виділяємо *ступінь підтримки виборів, референдумів шляхом* публічного схвалення представниками іноземних держав і міжнародних організацій, науково-дослідницьких установ організаційної діяльності суб'єктів виборчого процесу.

Заявлені на прес-конференціях, прес-релізах схвальні оцінки виборчого процесу, звичайно ж сприяли підвищенню позитивного іміджу держави. Але основний результат зовнішньополітичної легітимації – налаштованість суб'єктів міжнародних відносин до подальшої співпраці, проте за умови виконання Україною взятих раніше зобов'язань. Так, Голова Комітету бундестагу у справах Європи Г. Кріхбаум в інтерв'ю “Deutsche welle” наголосив: “потрібно працювати над виконанням Копенгагенських критеріїв. Це більше, ніж функціонує демократія та правова держава, це ще й функціонує ринкова економіка. Для цього потрібно рішуче боротися з корупцією, що в Україні до сих пір робили без особливого бажання”². На останній фактор вказує і оглядач The Wall Street Journal Д. Марсон, який, аналізуючи нижчий в порівнянні з 2004 р. рівень явки виборців, наводить пояснення мешканки м. Києва, яка свідомо не взяла участь у голосуванні: “В 90-ті роки українці голосували “проти комунізму”, в 2004 р. – “проти криміналу в політиці”, а зараз всі політики однаково корумповані й рівною мірою контролюються бізнесменами”³. Це вказує, що таке падіння довіри до державних інституцій і демократичних структур призводить до цинізму й відчуження від участі в громадському житті⁴. Його прогноз щодо майбутнього посилення впливу Росії на новообрану владу пере-

¹ Лозинський А. Судове оскарження виборів і ОБСЄ / Аскольд Лозинський. – Режим доступу: http://www.eposhta.com/newsmagazine/ePOSHTA_100218_World.html#TOP; Попередній звіт про спостереження за виборами Президента України. – Режим доступу: http://cufoundation.ca/misc/EOM2010/PRELIMINARY_OBSERVATION_REPORT_FINAL_FEB9_UKR.pdf.

² Тарасенко Н. Зарубежний взгляд на украинские выборы / Н. Тарасенко // Україна: події, факти, коментарі. Інформаційно-аналітичний журнал. – 2010. – № 2. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/siaz.htm1.

³ Там само.

⁴ Колабрська-Бобінська Л. Вплив корупції на легітимність влади в нових демократіях / Лена Колабрська-Бобінська // Політична корупція перехідної доби / Пер. з англ. / За ред. С. Коткіна та А. Шайо. – К.: “К.І.С”, 2004. – С. 286.

гукується із позитивними відгуками офіційних кіл Російської Федерації щодо результатів голосування 17 січня.

Зауважимо, на відсутність офіційних коментарів виборчого процесу з боку Росії до моменту волевиявлення українських громадян, що, на наш погляд, пояснюється невизначеністю результатів ще до початку голосування та, нехай примарною, але все ж можливою імовірністю виходу в другий тур В. Ющенко, діяльність якого асоціювалась із найбільшим загостренням стосунків між двома державами як у політичній, так і в економічній сферах. Перед другим туром ситуація корінним чином змінилася, бо обидва кандидати, і Ю. Тимошенко, і В. Янукович, влаштували Росією рівно настільки, щоби "можна було оголосити про закінчення дипломатичної війни: відправити до Києва посла РФ, розморозити переговорний процес, домовитися про компромісні рішення". У цьому аспекті актуальною видається оцінка результатів голосування 17 січня 2010 р. Спікера Держдуми РФ Б. Грызлова, який зауважив на той факт, що "в першому турі перемагає кандидат, який очолює партію, з якою у "Єдиної Росії" укладена угода про співпрацю та взаємодію", маючи на увазі В. Януковича¹. Хоча на деяку неоднозначність сприйняття лідера Партії регіонів вказав перший замісник голови Комітету Державної Думи у справах СНД по зв'язкам із співвітчизниками, директор Інституту країн СНД К. Затулін: "З ним теж можуть бути проблеми, але зрозуміло, що в Україні вже не буде проводитися така антиросійська націоналістична політика"².

Загалом відгуки державних діячів сусідньої держави були схвальними, а інколи й захопленими. Так, віце-спікер Держдуми, глави російської делегації на виборах Президента України О. Бабаков вказав на спокійну обстановку демократичного волевиявлення³, а депутат Держдуми Російської Федерації С. Марков, який неодноразово відвідував Україну під час виборів, висловив побажання привітати організаторів з тим, що вибори пройшли чесно, добре, відповідно до закону, бо була реальна конкурентна боротьба. Але він зауважив

¹ Россия будет выстраивать конструктивные отношения с новым президентом Украины – Б.Грызлов. – Режим доступа: <http://www.prime-tass.ru/news/0/%7BB326685D-EB8E-4BC8-9AE1-E0D22F801922%7D.uif>.

² Місія спостерігачів від СНД: Вибори Президента України пройшли спокійніше, ніж в 2004 р. – Режим доступу: http://www.rbc.ua/ukr/top/show/missiya_nablyudateley_ot_sng_vybory_prezidenta_ukrainy_proshli_spokoynee_chem_v_2004_g_18012010.

³ Росія зацікавлена у "перезавантаженні" відносин з Україною – віце-спікер Держдуми О.Бабаков. – Режим доступу: <http://elections2010.ukrinform.ua/news/2975>.

на неповність списків і спробу зриву виборів за рахунок двох тисяч спостерігачів із Грузії¹. Припущення щодо маніпулювання з боку Ю. Тимошенко та імовірність фальсифікацій до 5-6% висловив К. Затулін². Проте всі прогнози щодо імовірних протестних акцій у випадку неконституційного перебігу виборів відкинув колишній посол РФ в Україні В.Черномірдин. Зі знанням справи він заявив, що з яким би результатом не закінчились вибори, на вулиці народ не вийде³.

Ще один досить важливий індикатор – *позитивна оцінка проведення виборів у закордонних засобах масової інформації, дана незалежними журналістами*. На жаль, мусимо констатувати, що вони демонстрували однаковість як щодо позитивних оцінок процесу виборів, так і щодо песимістичних прогнозів щодо демократичного майбутнього України. The Times прогнозувала, що в Україну повертається пострадянське мислення⁴, Luxemburger Wort скептично іронізувала, що той, хто фальсифікував минулі вибори, хто їх програв, Віктор Янукович, святкує політичний “камбек”, Neue Osnabrücker Zeitung Frankfurter Allgemeine Zeitung пердбачали певний парламентських хаос, згорання демократії в Україні, застосування новою владою методів, притаманних 90-м рокам ХХ ст. у боротьбі за переділ власності тощо⁵.

Більшість російських видань схилились до думки, що голосування в цілому проходило “спокійно та рутинно”. Нечислені опозиційно налаштовані засоби масової інформації Росії (радіо “Эхо Москвы”) дали позитивну оцінку виборам та вказали на сам факт демократичних виборів як результат ліберальних євроінтеграційних змін виборчого законодавства під впливом В. Ющенка. Цієї ж думки дотримується і директор Інституту національної стратегії (Москва) С. Белковський, який вважає, що саме В. Ющенко забезпечив чесні, прозорі вибори.

¹ Російські депутати спостерігатимуть за президентськими виборами в Україні. – Режим доступу: www.obk.lviv.ua/print/10298.htm.

² Михайлова А. Изображая выборы: на Украине объявились мёртвые души, «изгнанные» кандидаты и грузинская интервенция / Антонина Михайлова // Аргументы и факты. – 2010. – 17 января. – Режим доступа: <http://www.aif.ru/politic/article/32097>.

³ Черномырдин и украинские выборы. 28.01.2010 г. // Институт стран СНГ. Украинский филиал. – Режим доступа: <http://cis.org.ua/content/view/367/31/>.

⁴ Європейські ЗМІ про вибори: Революція померла. 08.02.2010. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/index.php?id=326314>.

⁵ Європейські ЗМІ про вибори: Революція померла. 08.02.2010. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/index.php?id=326314>.

“Українська демократія відбулася, – констатував політолог, – і я цілком впевнений, що ні серед політиків, ні серед народу, ні серед міжнародних спостерігачів немає критичної маси людей, які оскаржують результати виборів”¹.

Своєрідним легітиміційним індикатором служить також *кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав людини* щодо захисту порушених виборчих і пов’язаних із ними прав (ст. 10, 11 Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р., ст. 3 Протоколу 1 до Конвенції 1952). Оскільки протягом розгляданого періоду таких звернень від українців не було, можемо констатувати про достатній демократичний рівень проведення виборів, хоча загалом Україна станом на жовтень 2010 р. займає четверте місце (7,6%) серед інших держав за кількістю поданих заявок до європейських судових органів².

Таким чином, зовнішньополітична електоральна легітимізація влади в Україні в період президентської виборчої кампанії з боку європейських структур сприяє досягненню зовнішньополітичної легітимності влади України, а довіра до легальної основи виборів – законодавчої бази та виборчому процесу на її основі, їх позитивна оцінка європейськими інституціями сприяє трансформації цієї довіри в підтримку обраних органів влади не тільки населенням, але й іноземними державами та політиками, сприяє стабільності й безпеці як України, так і ЄС. Пояснимо однаковість позитивних оцінок міжнародних структур виборчого процесу в Україні, незважаючи на серйозні недоліки та порушення, бажанням досягти стабільності та визначеності щодо влади в Україні. Погіршення якості голосування під час другого туру віднесемо на рахунок В. Ющенка, який втративши шанси бути переобраним, перестав ретельно стежити за дотриманням демократичних стандартів і пристав на “псевдodemократичні” зміни до виборчого законодавства, які дозволяли успішно приховати виборчі маніпуляції обох кандидатів і забезпечили легальність виборів.

Для того, щоб Україна й далі сприймалась як демократична держава, а не країна зі “зворотнім розвитком” (П. Мерлоу), що еволюціонує в протилежному напрямку, потрібна послідовна легітимізаційна політика: а) подальше удосконалення законодавчої бази виборів і ре-

¹ Головним переможцем виборів-2010 є Віктор Ющенко. – Режим доступу: <http://www.golosua.com/politika/2010/02/07/golovnim-peremozhcem-vivoriv-2010-ye-viktor-yushen/>.

² European Court of Human Rights. Pending Applications Allocated to a Judicial Formation 31/10/2010. – Available at: <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Reports+and+Statistics/Statistics/Statistical+information+by+year/>.

ферендумів і її ефективна реалізація в обстановці політичної стабільності; б) цілеспрямована просвітницька робота серед електорату про діяльність міжнародних організацій стосовно виборів і референдумів для обмеження маніпулювання свідомістю виборців; в) всебічне об'єктивне висвітлення в ЗМІ зовнішньолегітимацийних аспектів виборчого процесу. Як результат – зовнішньополітична легітимність новообраної влади в Україні та позитивний імідж на міжнародній арені.

Література:

1. DSP(2008)15. 25 червня 2008 р. План дій Ради Європи для України 2008 – 2011. – Режим доступу: [www.kmu.gov.ua/.../Action%20Plan%202008-2011%20\(Ukrainian\).doc](http://www.kmu.gov.ua/.../Action%20Plan%202008-2011%20(Ukrainian).doc)

2. Юрійчук Є. Роль Державного реєстру виборців в Україні в процесі електоральної легітимациї політичної влади / Євгенія Юрійчук // Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Вип. 514-515. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2010. – С. 205-211.

3. CDL-AD(2009)040 Joint Opinion on the Law on Amending some legislative acts on the election of the President of Ukraine adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on 24 July 2009 by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR adopted by the Council for Democratic Elections at its 30th meeting (Venice, 8 October 2009) and by the Venice Commission at its 80th Plenary Session (Venice, 9-10 October 2009). – Available at: http://www.osce.org/documents/odihhr/2009/10/40858_en.pdf. CDL-AD(2009)028 Joint Opinion on the Draft Law No. 3366 about Elections to the Parliament of Ukraine by the Venice Commission and the OSCE/ODIHR adopted by the Council for Democratic Elections at its 29th meeting (Venice, 11 June 2009) and by the Venice Commission at its 79th Plenary Session (Venice, 12-13 June 2009).

4. Юрійчук Є., Павлюк О. Зовнішньополітичні легітимацийні аспекти модернізації виборчих систем пострадянських країн щодо політичних партій / Юрійчук Є., Павлюк О. // Політологічні та соціологічні студії. Збірник наукових праць. – Т. IX. – Чернівці : Видавничий дім “Букрек”, 2010. – С. 292-305.

5. Конституція України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/konst/CONST1.HTM>

6. Рішення Конституційного Суду України. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v026p710-09.

7. Юрійчук Є. П. Спостереження під час виборів в Україні та громадянське суспільство // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2007. – № 1 (38). – С. 101.

8. Офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій. Вибори Президента України 17 січня 2010 року. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP0011>

9. Тарасенко Н. Зарубежный взгляд на украинские выборы / Н. Тарасенко // Україна: події, факти, коментарі. Інформаційно-аналітичний журнал. – 2010. – № 2. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/siaz.html.

10. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Election Observation Mission Ukraine. Presidential Election 2010. INTERIM REPORT No. 1. 24 November – 8 December 2009 15 December 2009. – Available at: http://www.osce.org/documents/odhr/2009/12/42126_en.pdf.

11. Doc. 12132. 25 January 2010. Observation of the Presidential Election in Ukraine (17 January 2010). Report Ad hoc Committee of the Bureau of the Assembly. – Available at: <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc10/EDOC12132.htm>.

12. Doc. 12178. 4 March 2010. Observation of the Presidential Election in Ukraine, second round (7 February 2010). Report Ad hoc Committee of the Bureau of the Assembly. – Available at: http://assembly.coe.int/ASP/Doc/DocListingDetails_E.asp?DocID=12993.

13. Report on the Timeline and Inventory of Political Criteria for Assessing an Election. Adopted by the Council for Democratic Elections at its 34th meeting (Venice, 14 October 2010) and by the Venice Commission at its 84th Plenary Session (Venice, 15-16 October 2010) by Mr Andreas GROSS (Expert, Switzerland). – Available at: <http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD%282010%29037-e.asp>.

14. Resolution 1755 (2010). The functioning of democratic institutions in Ukraine. – <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/tal0/ERES1755.htm#1>.

15. Лозинський А. Судове оскарження виборів і ОБСЄ / Аскольд Лозинський. – Режим доступу: http://www.eposhta.com/newsmagazine/ePOSHTA_100218_World.html#TOP.

16. Попередній звіт про спостереження за виборами Президента України. – Режим доступу: http://cufoundation.ca/misc/EOM2010/PRELIMINARY_OBSERVATION_REPORT_FINAL_FEB9_UKR.pdf.

17. Колабрська-Бобінська Л. Вплив корупції на легітимність влади в нових демократіях / Лена Колабрська-Бобінська // Політична корупція перехідної доби / Пер. з англ. / За ред. С. Коткіна та А. Шайо. – К.: "К.І.С", 2004. – С. 276-286.

18. Россия будет выстраивать конструктивные отношения с новым президентом Украины – Б. Грызлов. – Режим доступу: <http://www.prime-tass.ru/news/0/%7BB326685D-EB8E-4BC8-9AE1-E0D22F801922%7D.uif>.

19. Місія спостерігачів від СНД: Вибори Президента України пройшли спокійніше, ніж в 2004 р. – Режим доступу: http://www.rbc.ua/ukr/top/show/missiya_nablyudateley_ot_sng_vybory_prezidenta_ukrainy_proshli_spokeynee_chem_v_2004_g_18012010.

20. Росія зацікавлена у “перезавантаженні” відносин з Україною – віце-спікер Держдуми О. Бабаков. – Режим доступу: <http://elections2010.ukrinform.ua/news/2975>.

21. Російські депутати спостерігатимуть за президентськими виборами в Україні. – Режим доступу: www.obk.lviv.ua/print/10298.htm.

22. Михайлова А. Изображая выборы: на Украине объявились мёртвые души, “изгнанные” кандидаты и грузинская интервенция / Антонина Михайлова // Аргументы и факты. – 2010. – 17 января. – Режим доступа: <http://www.aif.ru/politic/article/32097>.

23. Черномырдин и украинские выборы. 28.01.2010 г. // Институт стран СНГ. Украинский филиал. – Режим доступа: <http://cis.org.ua/content/view/367/31/>.

24. Перемога Януковича знаменує реставрацію авторитарного режиму – The Times. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/index.php?id=326326>

25. Європейські ЗМІ про вибори: Революція померла. 08.02.2010. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/index.php?id=326314>.

26. Головним переможцем виборів-2010 є Віктор Ющенко. – Режим доступу: <http://www.golosua.com/politika/2010/02/07/golovnim-peremozhcem-vivoriv-2010-ye-viktor-yushen/>.

27. European Court of Human Rights. Pending Applications Allocated to a Judicial Formation 31/10/2010. – Available at: <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Reports+and+Statistics/Statistics/Statistical+information+by+year/>.